

NEIŠLIKĘ MIKALOJAUS KONSTANTINO ČIURLIONIO MUZIKOS RANKRAŠČIAI

DARIUS KUČINSKAS

Kauno technologijos universiteto Humanitarinių mokslų fakultetas
Gedimino g. 43, LT 44240 Kaunas, Lietuva
El. paštas: darius.kucinskas@ktu.lt

Šiuo straipsniu siekiama aptarti svarbiausias Čiurlionio muzikos fondo spragas ir nuostolius, paskelbti neišlikusių Čiurlionio muzikos autografų sąrašą. Šis sąrašas-katalogas buvo sudarytas atlikus kruopščią esamo rankraštyno tekstologinę analizę ir įvertinus kitų mokslininkų per pastaruosius penkiolika metų atliktus tyrimus. Šiam tikslui pasiekti dar kartą reikėjo prisiminti viso muzikos fondo susiformavimo istoriją, dėmesį sutelkiant į atskiras užuominas ar akivaizdžias nuorodas apie kitus, šiandien nebeturimus autografus. Be to, gana svarbiu akstinu šiam tekstui atsirasti tapo straipsnio autoriaus atradimas – 2006 m. kovo mėn. Vilniaus universiteto bibliotekos Rankraščių skyriuje (toliau – VUB RS) šių eilučių autoriui pavyko rasti keletą dar nežinomų Čiurlionio muzikos rankraščių ir kūrinių. Jauniausios Čiurlionio sesers Jadvygos Čiurlionytės fonde [10, b. 570] atrasta vienuolika pavienių lapų, iš kurių tik du buvo paminėti Vytauto Landsbergio sudarytame Čiurlionio muzikos kūrinių sąrašė-kataloge [21, 233–296]¹. Kiti rankraščiai ir juose išlikę kūriniai muzikologams apskritai nebuvo žinomi. Šis faktas patvirtino vos prieš pusmetį jubiliejinėje Čiurlionio konferencijoje Kaune pasakytą mintį, jog Čiurlionio muzikos autografų dar gali būti ir užsienyje, ir Lietuvoje. Nors šis atradimas nepakeitė nusistovėjusių Čiurlionio kūrybos vertinimo kanonų, jis gana svariai praplėtė mūsų žinias apie kompozitoriaus kūrybinį kelią, atskleidė buvus didesnę žanrinę įvairovę jau pačioje kūrybinio kelio pradžioje ir papildė patį muzikos kūrinių sąrašą.

Bandymas apibrėžti Čiurlionio kūrybinio palikimo (kartu ir muzikinio) apimtį, nustatyti buvusią jo kiekybinę ir kokybinę sudėtį, išsiaiškinti, ko dar galima ieškoti ir kur, kas negrįžtamai prarasta, kokio pobūdžio buvo neišlikę ar žuvę rankraščiai, ar galima bent apytikriai nustatyti fizines jų charakteristikas, – visa tai buvo ir iki šiol išlieka vieni pagrįn-

¹ Pagal šį sąrašą visi Čiurlionio muzikos kūriniai toliau identifikuojami trumpiniu VL.

dinių čiurlionistikos tyrimų klausimų. Neturint atsakymų į šiuos klausimus, visi kiti kūrybinio palikimo tyrimai ir formuluojamos išvados nėra tikslios ir daugiau ar mažiau perša iškreiptą menininko pažinimo vaizdą.

Iš karto reikia pripažinti, kad šiandien bandymas rekonstruoti buvusį Čiurlionio natų fondą yra sudėtingesnis nei prieš 30 ar 50 metų. Pirmiausia dėl to, kad nebėra nė vieno gyvo Čiurlionių pažinojusio liudininko (paskutinis asmeniškai pažinojęs Čiurlionių Antanas Smaliukas mirė 1995 m. Druskininkuose, sulaukęs per šimtą metų). Tiesa, dar galima ieškoti Čiurlionių pažinojusiųjų vaikų, anūkų ar proanūkių, bet tikimybė sužinoti ką nors nauja kasmet mažėja.

Siekis registruoti savo kūrybą, o drauge ir vienoje vietoje sutelkti visus kūrinius būdingas kiekvienam menininkui. Iš Čiurlionio biografijos žinome, kad kompozitorius tam tikrais gyvenimo laikotarpiais norėjo tarsi apibendrinti nueitą kelią. Tai matome iš jo švariai perrašytų kūrinių, esančių rankraščių knygoje Čm 21². Tarsi atsiskaitydamas pats sau už nugalėtą laiką ir pasitikdamas naująjį šimtmetį (1900-ųjų išvakarėse) jis perrašo visus iki tol sukurtus muzikinius opusus ir net nebaigtus eskizus. Vėliau, 1908–1909 m., Čiurlionis taip pat perrašė dalį ankstesnių kūrinių į vieną rankraščių knygą (Čm 16) ir dar papildomai juos koregavo. Be to, visą savo muzikos rankraštyną Čiurlionis nuolat laikė prie savęs ar palikdavo saugioje vietoje, dažniausiai tėvų namuose Druskininkuose. Tačiau jis nebuvo pedantas ir neretai vienintelį kūrinių egzempliorių dovanodavo draugams ar pažįstamiems arba išsiųsdavo į leidyklą, redakciją ar kokiam muzikos kūrinių konkursui į Vokietiją, Lenkiją. Užuominų apie tokius menininko veiksmus apstu Čiurlionio laiškuose. Vadinas, nemažai Čiurlionio muzikos kūrinių (ir rankraščių) buvo pasklidę tarp jo draugų ir bičiulių, o tai reiškia, kad vis dar yra vilties, jog kažkas išliko ir anksčiau ar vėliau atsiras.

Mirus Čiurlioniui, jo kūrybinį palikimą vienoje vietoje stengėsi sukaupti kompozitoriaus žmona Sofija Čiurlionienė-Kymantaitė. Ji norėjo surinkti ne tik pačius kūrinius, bet ir informaciją, pas ką dar yra Čiurlionio paveikslų, muzikos rankraščių ar likusių asmeninių daiktų. Deja, prasidėjęs Pirmasis pasaulinis karas išblaškė žmones, o pačius paveikslus teko evakuoti į Maskvą (karo metu jie buvo saugomi poeto Jurgio Baltrušaičio bute). Kitas Čiurlionio kūrybinis palikimas (daugiausia rankraščiai), sukauptas pas Sofiją, buvo išvežtas į Viekšnius, pas Sofijos dėdę kun. V. Jarulaitį. Dar kiti Čiurlionio muzikos rankraščiai, daiktai, prieš karą likę Druskininkuose, ten išgulėjo iki Antrojo pasaulinio karo³.

² Kodas „Čm“ nurodo Nacionalinio M. K. Čiurlionio dailės muziejaus rankraščio šifrą.

³ Povilo Čiurlionio dukters B. Servienės pasakojimas D. Čiurlionytei-Zubovienei, minimas V. Landsbergio knygoje „Čiurlionio muzika“, p. 54.

Po 1920 m. sutarties su Rusija išvežti karo metu Čiurlionio paveiksai grįžo į Lietuvą, ir Lietuvos Seimas 1921 m. priėmė Čiurlionio galerijos įstatymą, kurio pagrindu 1922 m. beveik visi paveiksai buvo supirkti valstybės ir taip suformuota Čiurlionio galerija (atidaryta 1925 m.), ši kiek vėliau buvo prijungta prie Vytauto Didžiojo kultūros muziejaus (dabar – Nacionalinis M. K. Čiurlionio dailės muziejus; toliau – ČDM).

Pagal ČDM eksponatų įgijimo aktus nesunku nustatyti, kurie muzikos rankraščiai ir kada pateko į muziejų. Pirmieji muzikos rankraščiai buvo įsigyti 1936 m. Paskutinis į muziejų atkeliavęs Čiurlionio muzikos autografas užregistruotas 1987 m. Bet visi, ne tik muziejuje esami Čiurlionio muzikos rankraščiai pirmą kartą buvo suregistruoti gana vėlai – 1970 m. išleistoje Čiurlionio *Bibliografijoje* [15]. Bibliografija apibendrina ir pirmą kartą vienoje vietoje pateikė to meto mūsų žinias apie Čiurlionį, kartu ir apie jo muzikinį palikimą, muzikos kūrinių publikacijas ir jų garso įrašus. Čia reikia prisiminti, jog atskirą Čiurlionio muzikos rankraščių istoriją taip pat buvo užsibrėžusi parašyti Jadvyga Čiurlionytė, deją, to nespėjo padaryti [21, 54]. *Glaustą pagrindinių jų [rankraščių] peripetijų eskizą* savo knygoje yra pateikęs ir V. Landsbergis [21, 52–54]. Šis, kiek daugiau nei vieną puslapį užimantis tekstas reikšmingai papildė prieš kurį laiką publikuotą bibliografiją ir yra pirmasis bandymas fiksuoti bei sisteminti žinias ne tik apie išlikusius, bet ir apie neišlikusius autografus, be to, jame nurodytos ir galimos tolesnių paieškų kryptys.

Šių eilučių autorius 1990–1998 m. tvarkė Čiurlionio muzikos fondą ČDM ir pratęsė neišlikusio muzikinio archyvo tyrimus. Dalis rezultatų buvo apibendrinta disertacijoje [17], pateikta tarptautinėse mokslinėse konferencijose, paskelbta atskirais leidiniais [16; 18], taip pat papildyta ir apibendrinta monografijoje [19]. Be to, atlikus visus šiuos tyrimus buvo sudarytas chronologinis Čiurlionio muzikos katalogas, kuriame suformuotas atskiras neišlikusių Čiurlionio muzikos autografų sąrašas (pridedamas straipsnio pabaigoje).

Čiurlionio muzikos archyvas

Šiandien Lietuvos ir užsienio archyvuose yra žinomi 66 Čiurlionio muzikos autografai. Daugiausia jų – 54 autografai – sukaupta ČDM, kitur esama tik keletu. Lietuvos literatūros ir meno archyvas saugo simfoninės poemos „Miške“ eskizą [4], Juozo Žilevičiaus ir Juozo Kreivėno lietuvių muzikologijos archyvas Čikagoje (JAV) – vieną chorinių dainų sąsiuvinį, kuriame yra ir „Tautiškos giesmės“ partitūra [11], V. Landsbergio archyve saugomas vienas lapas iš 1904 m. vargoninių preliudų sąsiuvinio [5, b. 576, l. 2] ir 1902 m. orkestruoto preliudo Des-dur (VL 187a) fragmentas [5, b. 576, l. 3]. Ir pagaliau nuo šio pavasario žinome, kad keletas Čiurlionio muzikos rankraščių yra VUB RS [10, b. 570].

Kaip minėta, iš pradžių Čiurlionio galerijoje saugoti tik tapybos darbai, o pirmieji muzikos rankraščiai įgyti 1936 m. [1]. Tai 15 vertingiausių Čiurlionio autografų: simfoninių poemų partitūros, styginių kvarteto instrumentinės partijos, Varšuvos ir Leipcigo laikotarpių kūriniai fortepijonui. Šiais autografais jau naudojosi S. Šimkus, 1924–1925 m. rengęs spaudai Čiurlionio *Muzikos kūrinius*, ir pirmo simfoninės poemos „Jūra“ atlikimo (1936) organizatoriai. Kartu su autografais tais metais į muziejų pateko ir Čiurlionio sesers Jadvygos, brolių Jono ir Petro Čiurlionių, amžininkų J. Tallat-Kelpšos ir A. Vozdinskio nuorašai. Kai kurie pasirodė esą labai vertingi, nes autografai, iš kurių kūriniai nurašyti, iki mūsų dienų neiškilo. Tai kantatos „De profundis“ partitūra (ČM 3 – J. Tallat-Kelpšos nuorašas), harmonizuota liaudies daina „Prapuoliau, močiute“ (ČM 32, p. 20 – Petro Čiurlionio nuorašas)⁴. Vadinasi, nuo muziejuje buvusių autografų. Juose užfiksuotas kitoks harmoninis, faktūrinis, struktūrinis kūrinio sprendimas, kitokia balsuotė ar kitos atlikimo nuorodos. Tai reiškia, kad jie perrašyti iš kitų, šiandien nebežinomų autografų. Keli amžininkų nuorašai paties Čiurlionio vėliau suredaguoti. Taip juose išliko paskutiniai autentiški teksto pataisymai, ir tuo jie prilygsta autorizuotiems nuorašams.

1946 m. per Lietuvos atstovybę Maskvoje iš ponios Marijos Riabovos atgauta rankraščių knyga (ČM 21), apie 1912 m. siūsta dirigentui S. Kusevickiui ir ten užsilikusiai [21, 52]. Šioje knygoje yra ankstyviausi kompozitoriaus kūriniai fortepijonui, pažymėti Op. 1, ir vieni brandžiausių: mažų peizažų ciklas „Marės“, kantatos „De profundis“ klavyras, simfoninės poemos „Jūra“ eskizai, liaudies dainų harmonizacijos.

Po Sofijos Čiurlionienės mirties (1958 m.) jos namų biblioteką tvarkė dukra Danutė Čiurlionytė-Zubovienė. Ten atrastas nemažas pluoštas muzikos rankraščių – Čiurlionio autografų ir brolių Jono bei Petro nuorašų [22]. Daugiausia tai kompozicijos iš Varšuvos ir Leipcigo laikotarpio: Varšuvoje rašyti sąsiuviniai su elementariosios teorijos ir harmonijos užduotimis (ČM 37 ir ČM 38), Leipcigo kanonai ir fugos (ČM 23). Visi šie rankraščiai taip pat perduoti ČDM.

1971 m. Čiurlionio archyvą Kaune papildė du ypač reikšmingi autografai – uvertiūra „Kęstutis“ (ČM 30) ir paties Čiurlionio redaguotas Preliudas d-moll fortepijonui (ČM 40, VL 294). Juos muziejui perdavė Čiurlionio sesuo Valerija Čiurlionytė-Karužienė [14].

1980 m. muziejus iš V. Čiurlionytės-Karužienės įgijo pas ją dar buvusius Čiurlionio autografus – nedidelio formato choristų sąsiuvinius (ČM 41–51), tarp jų ir 1908–1909 m.

⁴ Rankraštis be žodžių. Prie liaudies dainų priskirta V. Landsbergio (VL 59). Tačiau pagal faktūrą kūrinys artimesnis fortepijoninei išdaliai.

preliudus bei fugas fortepijonui. Dalimi šių rankraščių jau anksčiau naudojosi J. Čiurlionytė, rengdama spaudai kūrinis fortepijonui (1957, 1965 m. leidiniai), taip pat V. Landsbergis, 1954–1956 m. pradėjęs viešai skambinti dar nespausdintus Čiurlionio preliudus.

Paskutinį rankraštį – dar vieną sąsiuvinį su dainų balsais (Čm 61) – muziejus įgijo 1987 m. iš Jadvygos Čiurlionytės žento E. Razgausko.

Nėra abejonės, kad Čiurlionis kūrė ir buvo užrašęs gerokai daugiau, negu išliko iki mūsų dienų. Dalis autografų šiandien yra dingusi, kita dalis žuvo per karus. Brolio Stasio Čiurlionio teigimu, daug kas dingę 1915 m. vokiečiams puolant Viekšnių miestelį; pas kun. V. Jarulaitį, Sofijos Čiurlionienės dėdę, saugota dalis Čiurlionio archyvo, tačiau per karą klebonija sudegė [13]. Prieš Antrąjį pasaulinį karą Druskininkų nameliuose ir J. Čiurlionytės bute Vilniuje taip pat buvo nemaža Čiurlionio autografų; žinios apie juos tebėra fragmentiškos [21, 54]. E. Morawskis buvo sukaupęs daug Čiurlionio nuorašų ir jam dovanotų autografų. Po karo išliko tik uvertiūros „Kęstutis“ klavyras. Šiandien laikomi dingusiais kai kurie autografai, apie kuriuos anksčiau turėta ir konkrečių žinių. Tai „Bėkit, bareliai“ chorinė partitūra, preliudų VL 187, VL 239 nuorašai ir kūrinių vargonams sąsiuvinis, kuriais 1925 m. naudojosi S. Šimkus. Dingę ar žuvę šaltiniai, kuriais rėmėsi A. Vaičiūnas, 1929 m. rengdamas rinkinį „Pajūrio aidos“, nežinia kur yra žurnale „Margutis“ (Čikaga) 1936 m. skelbtos Fugetės VL 262 originalas [21, 52–54].

Kaip antriniai šaltiniai gana svarbūs yra kai kurie amžininkų nuorašai. Šiandien žinomi tik šeši fondai, kur saugomi amžininkų atlikti Čiurlionio muzikos kūrinių nuorašai: Vilniaus universiteto biblioteka (J. Čiurlionytės, V. Čiurlionytės-Karužienės fondai), Lietuvos literatūros ir meno archyvas (V. Landsbergio fondas), B. Sruogos memorialinis muziejus (Kaunas), muzikos leidėjo Jono Petronio asmeninis archyvas (Kaunas), Jono Čiurlionio žmonos asmeninis archyvas (Vilnius). Už Lietuvos ribų žinome tik J. Žilevičiaus ir J. Kreivėno lietuvių muzikologijos archyvą, turintį keletą amžininkų atliktų Čiurlionio muzikos nuorašų.

Tekstologinė archyvo analizė ypatinga tuo, jog tirdami tarsi antraeilius kūrinio ar rankraščio požymius mes giliau prisiskverbiamė ir geriau suvokiame patį kūrybos procesą. Šis tyrimo metodas taip pat sudaro sąlygas sukaupti kitais tyrimų metodais nepasiekiamą informaciją ir gana tiksliai įvardyti esamo rankraštyno spragas ir nuostolius. Apžvelkime svarbesnes Čiurlionio muzikos rankraštyno spragas.

Štai, pavyzdžiui, Styginių kvarteto pirmojo smuiko partija. Lyginant su kitų balsų natomis jau seniai pastebėta, kad trūksta vieno lapo (134–259 taktai). Arba uvertiūra „Kęstutis“ – turime tik klavyrą be pradžios ir antraštinį partitūros lapą su nuoroda, kada pradėta ir baigta partitūra ir kada baigta instrumentacija. Iš čia bent jau žinome, kokiuose

lapuose ir kuo buvo užrašyta partitūra. Kompozitorius Jurgis Juozapaitis, 2000-aisiais rekonstravęs partitūrą, vadovavosi muzikinės medžiagos eksponavimo ir plėtojimo dėsningumais, tačiau negalėjo visiškai pagrįsti savo sprendimo, nes iki šiol neaišku, kiek dar puslapių turėjo klavyras ir kokios apimties buvo visas kūrinys.

Šiuo požiūriu dėkingesnė situacija yra su Simfonija d-moll. Vėlgi turime klavyrą be pradžios, bet čia, skirtingai nuo uvertiūros „Kęstutis“, autografe periodiškai sužymėtos datos ir taktų skaičius. Remiantis šia informacija nesunku nustatyti, kad trūksta pirmųjų 54 taktų, arba 1–2 lapų. Kitas klausimas, ar šis kūrinys buvo orkestruotas. Čia galima kelti tik hipotezę, besiremiančią gana abstrakčiu Stasio Čiurlionio teigimu, kad Pirmojo pasaulinio karo metais Viekšniuose žuvo nemažai Čiurlionio rankraščių, tarp jų – dvi partitūros [12; 21, 53]. Ar viena iš jų buvo Simfonija d-moll, sunku pasakyti, nes duomenų dar per mažai.

Šiandien taip pat žinomas vienas išlikęs lapas iš 1904 m. vargoninių kūrinių sąsiuvinio, skirto kompozitoriaus tėvui. Žinome, kokio formato ir kuo buvo rašyti lapai, tik, deja, vėl sunku pasakyti, kiek tų lapų sudarė sąsiuvinį. S. Šimkus, rengdamas 1925 m. leidinius, turėjo naudotis šiuo autografu, nes visi išlikusiame lape esantys kūriniai įtraukti ir į leidinį. Ir priešingai – kūriniai, kurie nebuvo įtraukti į Šimkaus leidinį, tikriausiai nebuvo perrašyti ir į vargoninių kūrinių sąsiuvinį. Štai, pavyzdžiui, Preljudas A-dur (VL 87) ir Preljudas C-dur (VL 89) bei Fugetė g-moll (VL 91) ir Fugetė a-moll (VL 92) yra įrašytos rankraščių knygoje Čm 6 ir taip pat perrašytos į išlikusį vargoninių kūrinių sąsiuvinio lapą. Visi šie kūriniai yra ir Šimkaus leidinyje. Tačiau kiti rankraščių knygos Čm 6 vargoniniai kūriniai (Preljudas g-moll /VL 90/, Fugetė c-moll /VL 93/) nepateko į Šimkaus leidinį. Vargu ar Šimkus darė jam pateiktų kūrinių atranką ir vieną preliudą įtraukęs į leidinį kito, esančio tame pačiame autografe, atsisakė. Greičiau tikėtina, kad į leidinį nepatekė kūriniai tiesiog nebuvo perrašyti į tą sąsiuvinį, o kito rankraščio (šiuo atveju knygos Čm 6) Šimkus neturėjo. Betgi Šimkaus leidinyje yra daugiau preliudų vargonams, nei turime išlikusiuose rankraščiuose. Nėra abejonės, kad ir kiti vargoniniai preliudai, įtraukti į tą patį antrąjį sąsiuvinį, buvo iš to paties vargoninių kūrinių sąsiuvinio. Bet čia kyla klausimas, ar Šimkus turėjo visą sąsiuvinį, ar tik kelis (gal tik du) jo lapus? Mat leidinyje esami kūriniai tiek ir užimtų vietos (du tris autografo lapus). Tačiau visi tuo metu Čiurlionio komponuoti kūriniai vargonams turėjo tilpti ne mažiau kaip 20-yje puslapių. Tokios apimties ir turėjo būti visas vargoninių kūrinių sąsiuvinis, įteiktas tėvui Konstantinui 1904 m. Kalėdų proga.

Kai ką apie muzikos rankraščių fondo spragas byloja papildomi įrašai. Tai ir kūrinių opuso ar eilės numeriai, aiškinamieji tekstai ar kitos pastabos. Štai Leipcigo kanonų knyga Čm 23. Puslapis 38 baigiasi Kanonu cis-moll (VL 203), pažymėtu 20-uju eilės numeriu, o

kitas puslapis prasideda Kanonu C-dur (VL 204), pažymėtu 22-uju eilės numeriu. Trūksta 21-ojo kanono. Gal jo nė nebuvo, nes kanonai surašyti vienas po kito, be jokio tarpo ar praleistų puslapių. Bet atkreipkime dėmesį, kad minimoje rankraščių knygoje yra tik kūrinių švarraščiai, rašyti rašalu, todėl neabejotina, kad turėjo būti ir juodraščiai (rašyti grafito pieštuku), iš ko ir buvo perrašyti kūriniai. Tuomet išeina, kad turėjo būti ne tik 21-ojo kanono juodraštis, bet ir visų knygoje Čm 23 esamų švarraščių juodraščiai. Tada galima kalbėti ne apie vieną neišlikusį lapą, kuriame būtų tilpęs trūkstamas kanonas, o apie visą juodraščių knygą, ne mažesnės apimties nei švarraščių knygą Čm 23, t. y. apie 100 puslapių!

Kitu atveju rankraščių knygoje Čm 21, p. 4, yra Čiurlionio pastaba, kad jis dalies kanonų į švarraščių neperrašo, nes jie *labai bjaurūs*. Vadinasi, tų kūrinių švarraščių nė neverta ieškoti. Panašiai yra su juodraščiais, rašytais grafito pieštuku, kuriuos Čiurlionis vėliau dar kartą (ant viršaus) perrašo rašalu. Toks rankraštis yra dvigubo pobūdžio – tai ir pirminis juodraštis, ir kartu jau švarraštis. Analogiškų atvejų aptikta daugiau kaip dešimt.

Dalis kūrinių yra su dedikacijomis. Tikėtina, kad daugumos tokių kūrinių buvo atlikti autoriniai nuorašai ir įteikti tiems asmenims – Eugenijui Morawskiui, Marijai Morawskai, Bronislavai ir Halinai Wolman, Petru Markevičiui (dedikacija „dliu Piotrusia“). Šių dedikuotų nuorašų šiandien taip pat neturime. Tik iš esamų kitų kūrinių autorinių nuorašų galime spręsti, kad ir dedikuotieji nuorašai turėjo būti rašyti tuo pačiu rašalu ant tokio pat formato lapų.

Kartais Čiurlionis leisdavo ar tiesiog paprašydavo savo brolių ir seserų dailiai perrašyti vieną ar kitą jo kūrinių iš juodraščio, kurį vėliau patikrindavo ir papildydavo atlikimo nuorodomis (pvz., Ruduo, VL 264). Dažniausiai nuorašas buvo atliekamas rašalu, o kiti įrašai (pvz., dinaminės nuorodos) įrašomos grafito pieštuku. Tekstologiniu požiūriu tai yra autorizuotas nuorašas, lygiavertis autografiui. Ir, be abejonės, Čiurlionis negaišdavo laiko to kūrinių pakartotiniam perrašymui į švarraščių – tokių švarraščių nėra.

Vėlyvuju kūrybos laikotarpiu Čiurlionis buvo išsiugdęs ypatingą savybę visą muziką sukomponuoti mintyse, o popieriuje užrašyti jau galutinai užbaigtą kompoziciją. Tokie užrašai, nors užrašyti grafito pieštuku kaip dauguma juodraščių, iš tiesų traktuotini kaip švarraščiai, juo labiau kad juose nėra jokių taisymų. Tad kitų tokių kūrinių juodraščių ar švarraščių neverta ieškoti – jų taip pat nėra kaip ir minėtų autorizuotų nuorašų.

Kartais tyrimo eigoje kai kurių anksčiau žinotų rankraščių pasigendama. Štai Čiurlionio 1907 m. Vilniuje Antanui Žmuidzinavičiui dovanoti autografa. Visą laiką jie buvo asmeniniame Žmuidzinavičiaus archyve, bet po dailininko mirties, apie 1984–1985 m. rengdamas knygą *Čiurlionio muzika*, jų pasigedo prof. Vytautas Landsbergis. Knygoje ties harmonizuotomis liaudies dainomis „Oi giria giria“ (VL 53) bei „Vienam kiemely“

(VL 75) taip ir parašyta: Iš A. Žmuidzinavičiaus archyvo perduota KVČDM [t. y. ČDM], dabar nerandama (autografas) [21, 242, 246]. Pasirodo, tas perdavimas iš vieno archyvo į kitą buvo tik formalumas, nes autografai niekur nebuvo perkelti. Tiesiog A. Žmuidzinavičiaus butas po jo mirties buvo performuotas į muziejų ir prijungtas kaip filialas prie ČDM, o ten buvę daiktai ir rankraščiai savaime tapo muziejaus eksponatais. Tariamai dingusius autografus pavyko rasti šio straipsnio autoriui 1992 m., atliekant viso Čiurlionio muzikos fondo reinventorizaciją.

Kurį laiką iš mokslininkų akiračio buvo prapuolę dar du Čiurlionio autografai, paminti toje pačioje Landsbergio knygoje *Čiurlionio muzika*. Tai daina „Zadumali się anieli“ (Susimąstę angelėliai) (VL 85) ir Fugetė liaudies dainos „O kur josi broliži“ tema (VL 285). Landsbergis nurodo, kad šie autografai yra Jadvygos Čiurlionytės archyve. 1992 m. mirus J. Čiurlionytei likusi jos archyvo dalis perduota į VUB RS⁵. Archyvą perėmė ir jį iki šiol tvarko vyriausioji bibliotekininkė Virginija Bagdonavičienė. Ji teigia, kad perduodant ir priimant J. Čiurlionytės archyvą apie M. K. Čiurlionio autografus tarp priimtų dokumentų nebuvo žinoma [5]. J. Čiurlionytės dukra Marija Razgauskienė nurodė, kad visi Čiurlionio autografai dar prieš Jadvygos mirtį buvo atiduoti į ČDM [8]. Bet muziejuje jų taip pat nėra. Gal jų nė nebuvo? Tačiau prof. Vytautas Landsbergis puikiai prisimena, kad Čiurlionytė jam rodžiusi atskirą lapelį – Čiurlionio autografą su dainos pradžia [9]. V. Bagdonavičienė net manė, jog tas visiems mums brangus lapelis galėjo ir netyčia pražūti. Ji mena, kad kartu su Jadvyga ruošiant jos archyvo perdavimą universitetui buvo rastas vokas su užrašu „Labai svarbu. Neišmesti“. Tačiau vokas buvo tuščias, o pati Jadvyga nebeprisiminė, kas ten buvo [6].

Ir štai 2006 m. kovą šių eilučių autoriui tikslinant kai kuriuos ankstesnius Čiurlionio muzikos rankraščių duomenis VUB RS Jadvygos Čiurlionytės fonde pavyko atrasti pluoštelį dar nežinomų Čiurlionio muzikos autografų [10, b. 570]. Atrasta vienuolika pavienių lapų, tarp jų – ir kurį laiką prapuolę autografai. Pagal rankraščiuose užrašytą muziką ir fizinius rankraščių požymius galima teigti, kad atrastieji rankraščiai priklauso ankstyvajam kūrybos laikotarpiui ir datuoti apie 1897–1900 metus. Tarp jų yra 1898 metų komponuotų variacijų fortepijonui finalas (pirminis juodraštis), Andante styginių kvartetui (pirminis eskizas), Vivace fortepijonui, 1899 m. komponuotos Sonatos smuikui ir fortepijonui dvi dalys (pirminiai juodraščiai, užrašyta ne iki galo), Preljudas fortepijonui (klavyras orkestrui?) d-moll, nenustatyto orkestrinio kūrinio fragmentas su raide „K“ vietoj akoladžių, taip pat nežinomo orkestrinio kūrinio lėtoji dalis, pavadinta „Largo“ (klavyras

⁵ J. Čiurlionytės asmens fondas VUB RS buvo atidarytas 1980 m.

fortepijonui keturioms rankoms su instrumentuotės požymiais). Iš viso atrastuose rankraščiuose aptikti šeši visiškai anksčiau nežinotų Čiurlionio muzikos kūrinių eskizai. Atrastieji muzikos autografai tik patvirtino vos prieš pusmetį (2006-09-22) jubiliejinėje Čiurlionio konferencijoje Kaune šio straipsnio autoriaus pasakytą mintį, jog Čiurlionio muzikos autograful dar gali būti tiek Lietuvoje, tiek užsienyje.

Grįžtant prie jau minėtų autograful Žmuidzinavičiaus archyve reikia pasakyti, kad jie pagal formatą yra ypatingi ir neturi analogul tarp visul šiandien žinomul Čiurlionio autograful: nei anksčiau (Varšuvoje, Leipcige), nei vėliau (Peterburge) tokio formato rankraščiu Čiurlionis nenaudojo. Jul formatas (27 × 18 cm), nors yra artimas rankraščiu knygoms Čm 6, Čm 16 ar Čm 21 (horizontalul skirtumas iki 1 cm), skiriasi pirmiausia penkliniu skaičiumi puslapyje: du lapai yra po 14 penkliniu (vienas lapas pusiau nukirptas, bet penklinul identiškai sutampa su sveikuoju lapu), o vienas lapas – 16 penkliniu, o štai minėtus knygos turi lapus po 12 penkliniu (Čm 16 ir Čm 21) ir 14 (Čm 6) penkliniu viename puslapyje. Taigi Vilniuje 1907 m. lapkričiu 8 d. Antanui Žmuidzinavičiui dovanoti trys lapeliai rodo, kad tuo metu Čiurlionis turėjo turėti dar du muzikos sąsiuvinius, o gal ir storesnes knygas. Kaip žinome, 1906–1908 m. Čiurlionis intensyviai dirbo prie liaudies dainul harmonizacijul chorui. Vadinasi, turėjo būti ir visul tuo metu komponuotul kūriniu juodraščiai bei daugelio jul švarraščiai (pirmiausia tul dainul, kurios pateko į rinkinį *Vieversėlis*). Dabar turime tik Čiurlionio perrašytus choro balsus ir Jono Čiurlionio partitūrul nuorašus. Jono Čiurlionio nuorašai tiksliai atkartoja visas autografo detales, net kūriniu išdėstymul puslapyje (tai galima pastebėti palyginus Jono Čiurlionio nuorašus su kai kuriais išlikusiais perrašytul kūriniu autografais). Todėl nėra abejonul, kad turėjo būti ir choriniu partitūrul švarraščiai, juos ir perrašė Jonas Čiurlionis. Bendra visul tuo metu harmonizuotul liaudies dainul apimtis siektul 40 puslapiul. Vadinasi, galime teigti, kad 1906–1908 m. Čiurlionis turėjo turėti du sąsiuvinius, mažiausiai po 40 puslapiul. Viename sąsiuvinyje galėjo būti kompozicijul juodraščiai, kitame – jul švarraščiai. Šiandien turime tik tris jul lapelius, dedikuotus Žmuidzinavičiui.

Nemažai žiniu apie buvusius autografus suteikia **Čiurlionio laišakai**. Juose randama informacija pirmiausia susijusi su autoriniais nuorašais – kas ir kada buvo perrašyta, kam išsiųsta ar kam ketinta siųsti. Sprendžiant iš laiškul, daugiausia savo kūriniu nuorašul Čiurlionis siuntė Eugenijui Morawskiui. Jie buvo bičiuliai, be to, Čiurlioniui studijuojant Leipcige tarp jul buvo susitarimas, jog Čiurlionis Morawskiui kurs fugas, o šis jil rems finansiskai. Taip pat laiškuose minimi du autoriniai nuorašai, o tiksliau – kompozitoriaus 1902 m. iš atminties atkurti kūriniai, nusiųsti į muzikos kūriniu konkursul Vokietijoje, keli autoriniai nuorašai, įteikti būsimiems kūriniu atlikėjams 1908–1909 m. Peterburge. Visul

šių nuorašų likimas yra liūdnas – nė vieno jų šiandien neturime. Tikriausiai konkurso organizatoriai ar leidėjai atsiųstų kūrinių archyvo nekaupė, ir visi nepanaudoti autografai greičiausiai buvo išmesti dar tais pačiais 1902 metais. Eugenijus Morawskis, kuris buvo sukaukęs nemažai Čiurlionio autografulių, deja, beveik nieko negalėjo išgelbėti karo metais bombarduojant Varšuvą. Čiurlionis laiškuose taip pat dalijasi mintimis apie būsimus kūrinius, kuriuos ketina komponuoti ar jau pradėjęs eskizuoti. Dalis laiškuose minimų kūrinių ar eskizų yra išlikę rankraščiuose, bet neretai apie laiškuose minimus naujus kūrinius daugiau jokios kitos informacijos neturime.

Pagrindinė Čiurlionio gyvenimo nuostata, kurią taikliai apibūdino Pranas Penkaitis – *nieko sau, viską kitiems* [24, p. 59] – ir kuri ne kartą patvirtinta biografinėmis žiniomis bei **amžininkų atsiminimais**, leidžia daryti prielaidą, kad Čiurlionis kartais atiduodavo vienintelį užbaigtą kūrinių variantą, nepasilikdamas jokio nuorašo ar kopijos. Pavyzdžiui, Polonezas pučiamųjų orkestrui. Šiandien turime tik klavyro juodrašti, datuotą 1900 m. vasario mėn., ir vieną stambesnę jo eskizą. Tikėtina, kad Polonezo partitūrą (švarraštį rašalu) Čiurlionis galėjo dedikuoti ir įteikti savo mecenatui Mykolui Oginskiui tų pačių metų vasarą Palangoje, kur koncertavo Oginskio orkestras ir kur lankėsi Čiurlionis. Visai gali būti, kad bent po vieną kūrinių švarraštį, nepasilikęs jokios kopijos, Čiurlionis yra dovanojęs švedų kompozitoriui Karlui Helbertui Paulssonui ir meksikiečių kompozitoriui Julianui Carrillo, su kuriais susipažino Leipcige. Paulsono archyvas po jo mirties artimųjų buvo sunaikintas (sudegintas) [23, 170], bet Carrillo archyvas dar gali pateikti staigmenų. 2004 metais per tarpininkus susisiekius su Julianu Carrillo muziejumi Meksike (muziejus neturi elektroninio pašto) pavyko išsiaiškinti, kad jame yra labai daug kompozitoriui dedikuotų kūrinių, bet jie nesutvarkyti. Į klausimą, gal ten yra ir 1902 m. kompozitoriui Carrillo dedikuotų Čiurlionio rankraščių, gautas tik neapibrėžtas atsakymas, jog jei tokių atsiras, būtinai bus pranešta [11].

Čiurlionio laikais, o ir dabar dar gyva tradicija jaunoms damoms turėti **atminimo albumėlius**. Juose būdavo kolekcionuojami ne tik gerbėjų komplimentai, bet ir saugomi vertingi meno kūriniai, įrašyti pačių autorių. Tai eilėraščiai, dainos, piešiniai, poemos ir kita. Neabejotina, kad tokių kūrybinių autografulių ne kartą buvo prašoma iš Čiurlionio. Ir visiškai tikėtina, kad jų buvo ne vienas. Deja, šiandien žinome vienintelį išlikusį tokio albumėlio lapelį. Jame įrašyta harmonizuota daina „Oi giria giria“. Lapelį 1961 m. muziejui padovanojo buvusi Čiurlionio choristė Vilniuje Gražina Stankevičiūtė-Michnevičienė (ČDM Čm 22).

Prof. Vytautas Landsbergis jau seniai atkreipė dėmesį į tai, kad Čiurlionio **liaudies dainų vinjetės**, kurios turėjo papuošti Čiurlionio rengtą harmonizuotų liaudies dainų

leidinį, atspindi kitokią, nei randama muzikos rankraščiuose, kūrinų faktūrą ar balsuotę [21, 156]. Jo sudarytame Čiurlionio muzikos kūrinų sąrašė šie skirtumai atsispindi kaip variantai (eilės numeris su raidele). Atrodytų, tai pakankamas argumentas manyti, jog muzikos fragmentai buvo nurašyti iš dar kito, šiandien nežinomo, rankraščio. Bet, kaip rašoma knygoje „Čiurlionio dailė“, *giminių ir pažįstamų liudijimu, kai kurias jų* [vinjetes] *dailininkas piešęs nemigos kankinamas* [20, 162] ir čia pat cituojamas Stasys Čiurlionis: *atrodo, kad pasinėręs į ši kruopštų darbą dailininkas norėjo pasislėpti nuo jį kankinančių minčių* [12, 20]. Dirbant tokios būsenos vargu ar būtų ieškoma užbaigta, bet kažkur kitur gulinti kompozicija. Tikėtina, kad Čiurlionis reikalingą muzikos fragmentą, kaip kad buvo Leipcige ar vėliau Peterburge, iš naujo atkūrė ir užrašė tik jį, gal ir ne visiškai tiksliai, kaip buvo prieš tai sukomponavęs. Tokiu atveju vargu ar buvo dar vienas užrašytas viso kūrinio variantas ir dar vienas tariamai nežinomas autografas, kurio reikėtų ieškoti.

Amžininkų iš atminties užrašyti kūriniai taip pat teikia pakankamai argumentuotos informacijos apie buvusius, bet neišlikusius Čiurlionio muzikos rankraščius. Tokių iš atminties užrašytų kūrinų turime per dešimtį. Juos pateikė Jadvyga Čiurlionytė ir Viktorija Hemplowa. Abi moterys stebino fenomenalia atmintimi, nes užrašai iš atminties atlikti (kai kuriais atvejais) praėjus daugiau nei 50 metų. Gaila, kad ne viską užrašė J. Čiurlionytė – Landsbergio knygoje *Čiurlionio muzika* yra tokia pastaba: *Prof. J. Čiurlionytė yra skambinusi knygos autoriui dviejų dingusių brolio harmonizacijų pradžias – iki pusės; toliau neatsimenanti, užrašyti nenorėjo* [21, 153].

Apibendrinus visą čia pateiktą informaciją buvo sudarytas neišlikusių M. K. Čiurlionio muzikos rankraščių sąrašas, aprėpiantis daugiau kaip 50 pozicijų. Tai yra beveik tiek pat, kiek ir šiandien žinomų Čiurlionio muzikos autografų. Tačiau natūraliai kyla klausimas – ar tai jau viskas? Ar tikrai mes įvertinome visas Čiurlionio muzikos rankraščių paieškos galimybes ir svarbiausia – ar dar galime tikėtis atrandant kokio mums dar nežinomo Čiurlionio muzikos autografo? Be abejonės, atsakymas yra teigiamas. Ir tai yra tik laiko klausimas – kada. O jų (Čiurlionio muzikos autografų), kaip minėjau, gali atsirasti ir Lietuvoje, ir užsienyje. Pavyzdžiui, Didžiojoje Britanijoje arba Argentinoje reikėtų paieškoti Halinos Wolman archyvo, kuriame tikrai turėtų būti ir Čiurlionio muzikos autografų, ir nuotraukų, ir laiškų, ir piešinių, ir gal net dalis literatūrinės kūrybos. Lenkijoje arba Prancūzijoje reikėtų ieškoti Bronislavos Wolman giminių ir jos archyvo likučių. Lietuvoje (gal vis dar Plungėje) pas kažką yra natų sąsiuvinis su ankstyviausių Čiurlionio kūrinų nuorašais [25, p. 46]. Na, ir galiausiai čia, Kaune, kur gyvena tiesioginiai Čiurlionio palikuonys. Juk visai gali būti, jog čia, kažkur tarp kitų popierių, guli koks Čiurlionio autografas ir laukia, kol mes jį atrasime. Tokių vilčių dar lieka po

nuoširdaus Čiurlionio anūkės Dalios Palukaitienės prisipažinimo straipsnio autoriui: *aš ir pati nežinau, kas čia dar yra...* [7].

Išvados

Neišlikusių Čiurlionio muzikos rankraščių paieška yra nesibaigiantis procesas, kuriame svarbios visos, iš pirmo žvilgsnio net ir mažai reikšmingos, detalės. Savo metodu šis darbas artimas archeologiniam ar kriminologiniam tyrimui, kur visuma ir įvykių chronologija rekonstruojama pagal esamą fragmentą, detalę, amžininkų užuominą, pastabą. Tekstologinė rankraščių analizė leidžia bent preliminariai apibrėžti neišlikusio Čiurlionio muzikos archyvo visumą, jos pobūdį, numatyti tolesnes rankraščių tyrimų ir paieškos kryptis. Šiandien sukaupta ir įvertinta informacija apie Čiurlionio rankraštyną leido straipsnio autoriui sudaryti neišlikusių Čiurlionio muzikos rankraščių sąrašą-katalogą, kuris skelbiamas pirmą kartą.

Įteikta 2006 m. kovo mėn.

NUORODOS

Šaltiniai

1. 1936 m. birželio 17 d. Švietimo ministerijos sutartis su S. Čiurlioniene ir D. Čiurlionyte dėl M. K. Čiurlionio muzikos kūrinių įsigijimo. – Nacionalinis M. K. Čiurlionio dailės muziejus, M. K. Čiurlionio skyrius.
2. 1936 m. rugsėjo 10 d. M. K. Čiurlionio muzikos kūrinių bei jų fotografijų priėmimo į M. K. Čiurlionio galeriją aktas. – Nacionalinis M. K. Čiurlionio dailės muziejus, M. K. Čiurlionio skyrius.
3. Omaro Hernandez-Hidalgo 2004 m. balandžio 20 d. elektroninis laiškas straipsnio autoriui. – Autoriaus archyvas.
4. Lietuvos literatūros ir meno archyvas, Mikalojaus Konstantino Čiurlionio fondas F 48.
5. Lietuvos literatūros ir meno archyvas, Vytauto Landsbergio fondas F 82.
6. Pokalbio su V. Bagdonavičiene Vilniaus universiteto bibliotekoje 1997 m. spalio 16 d. pastabos. – Autoriaus archyvas.
7. Pokalbio su D. Palukaitiene S. Čiurlionienės memorialiniame kambaryje-muziejuje 2005 m. birželio 17 d. pastabos. – Autoriaus archyvas.
8. Pokalbio su M. Razgauskiene Vilniuje 1996 m. gegužės 18 d. pastabos. – Autoriaus archyvas.
9. Pokalbio su V. Landsbergiu Nacionaliniame M. K. Čiurlionio dailės muziejuje 1998 m. rugsėjo 22 d. pastabos. – Autoriaus archyvas.
10. Vilniaus universiteto bibliotekos rankraščių skyrius, Jadvygos Čiurlionytės fondas F 168.
11. J. Žilevičiaus ir J. Kreivėno lietuvių muzikologijos archyvas (JAV, Čikaga), M. K. Čiurlionio fondas.

Literatūra

12. M. K. Čiurlionis (red. P. Galaunė). Kaunas, 1938.
13. ČIURLIONIS, Stasys. Mikalojus Konstantinas Čiurlionis. *Naujoji Romuva*, 1935, nr. 42, p. 749–754.
14. ČIURLIONYTĖ-KARUŽIENĖ, Valerija. M. K. Čiurlionio kūrybinio palikimo beiėškant. Iš *Muzika ir teatras*. Vilnius, 1962, p. 128–146.
15. ČIURLIONYTĖ-KARUŽIENĖ, Valerija; JUODIS, Simonas Egidijus; ir ŽUKAS, Vladas. *Mikalojus Konstantinas Čiurlionis: Bibliografija*. Vilnius, 1970.
16. KUČINSKAS, Darius. *M. K. Čiurlionio kūriniai fortepijonui: rankrašėiai ir redakcijos*. Vilnius, 1999. ISBN 9986-503-18-3.
17. KUČINSKAS, Darius. *M. K. Čiurlionio fortepijoninės muzikos tekstas (genezės aspektas) [daktaro disertacija]*. Vilnius, 2002.
18. KUČINSKAS, Darius. *Three Etudes on Music of Mikalojus Konstantinas Čiurlionis*. Kaunas, 2003. ISBN 9955-09-418-4.
19. KUČINSKAS, Darius. *M. K. Čiurlionio fortepijoninės muzikos tekstas (genezės aspektas) [monografija]*. Kaunas, 2004. ISBN 9955-09-715-9.
20. LANDSBERGIS, Vytautas. *Čiurlionio dailė*. Vilnius, 1976.
21. LANDSBERGIS, Vytautas. *Čiurlionio muzika*. Vilnius, 1986.
22. LANDSBERGIS, Vytautas. Turtingas radinys. *Literatūra ir menas*, 1960 rugs. 5, nr. 45.
23. LANDSBERGIS, Vytautas. *Vainikas Čiurlioniui*. Vilnius, 1980.
24. PENKAITIS, Pranas. *Raėšiai*, t. 3. Kaunas, 1923.
25. RAVICKIENĖ, Marija. *Atsisveikinimas su Tėvyne*. Vilnius, 1992. ISBN 5-420-01197-2.

LOST MUSIC MANUSCRIPTS OF MIKALOJUS KONSTANTINAS ČIURLIONIS

DARIUS KUČINSKAS

Abstract

This article aims to discuss the main gaps and losses in the Čiurlionis music fund and to publish the list of not extant autographs of Čiurlionis music. The list-catalogue was composed after thorough textological analysis of the present collection of manuscripts and after evaluation of the studies carried out by other scientists over the recent fifteen years. In order to achieve this goal, it was demanded to recall the formation history of the entire music fund focusing on individual hints and obvious references to other autographs not extant now. Besides, the discovery of the author made in March 2006 became a rather important reason for this article. In the library of Vilnius University, the author of these lines succeeded in finding a few, still unknown manuscripts and pieces of Čiurlionis music.

After summarising the results of the textological studies, a conclusion was made that autographs of Čiurlionis music may still be expected to be found both in Lithuania and abroad. They may be found in the United Kingdom or Argentina, where the archive of Halina Volman should be looked for; in Poland or France, where the remainders of the archive of Bronislava Volman should be searched for; and in Lithuania, where direct descendants of Čiurlionis reside.

DARIUS KUČINSKAS

Santrauka

Šiuo straipsniu siekiama aptarti svarbiausias Čiurlionio muzikos fondo spragas ir nuostolius, paskelbti neišlikusių Čiurlionio muzikos autografų sąrašą. Šis sąrašas-katalogas buvo sudarytas atlikus kruopščią esamo rankraštyno tekstologinę analizę, atsižvelgiant į kitų mokslininkų per pastaruosius penkiolika metų atliktus tyrimus. Šiam tikslui pasiekti dar kartą reikėjo prisiminti viso muzikos fondo susiformavimo istoriją, dėmesį telkiant į atskiras užuominas ar akivaizdžias nuorodas apie kitus, šandien nebeturimus autografus. Be to, gana svarbia priežastimi straipsniui tapo 2006 m. kovą Vilniaus universiteto bibliotekoje šių eilučių autoriaus atrastas pluoštelis dar nežinomų Čiurlionio muzikos rankraščių ir kūrinių.

Apibendrinus tekstologinio tyrimo rezultatus, prieita prie išvados, kad Čiurlionio muzikos autografų dar galima tikėtis rasti ir Lietuvoje, ir užsienyje. Jų gali būti Jungtinėje Karalystėje ar Argentinoje, kur reikėtų ieškoti Halinos Volman archyvo, Lenkijoje arba Prancūzijoje, kur turėtų būti Bronislavos Volman archyvo likučių, ir Lietuvoje, kur gyvena tiesioginiai Čiurlionio palikuonys.

**CHRONOLOGINIS NEIŠLIKUSIŲ ČIURLIONIO
MUZIKOS AUTOGRAFŲ SĄRAŠAS-KATALOGAS**

1. **Ant kalno gluosnys**, harmonizuota l. l. d. vyrų chorui, 1888–1893 (J. Žilevičiaus nuoroda), 1908 (E. Morawskio nuoroda).

Chorinės partitūros švarraštis rudu (?) rašalu. Manoma buvus pagal išlikusius choro balsus ir pirmąją publikaciją (Kl-1927). Fiziniai rankraščio duomenys nežinomi.

2. **Ant kalno gluosnys (VL 289)**, fortepijonui, ?–1906 m.

Juodraštis grafito pieštuku (?). Manoma buvus pagal biografines žinias (kaip savarankišką pjesę fortepijonui namų aplinkoje skambino autorius) ir Jadvygos Čiurlionytės užrašą iš atminties (paskelbta 1925 m. S. Šimkaus parengtame leidinyje *M.K. Čiurlionis. Muzikos bruožai*, sąs. IV). Fiziniai rankraščio duomenys nežinomi.

3. **1896–1897 m. juodraščių sąsiuvinis**, 1896–1897 m., Varšuva.

Turėjo būti kanonų VL 110–118, 120–126 ir gal dar kitų kūrinių (VL 106–109, 119) juodraščiai grafito pieštuku. Manoma buvus pagal išlikusius minėtų kūrinių švarraščius rankraštyje Čm 8 ir kūrybinio proceso nuoseklumą (juodraštis–švarraštis). Fiziniai rankraščio duomenys numanomi pagal analogiją su kitais Varšuvoje naudotais muzikos sąsiuviniais: 17 × 26 cm sąsiuvinis kartono viršeliais, apie 40 psl. po 6 penklines.

4. **Tema, variacijos ir finalas D-dur (VL 151)**, fortepijonui, 1898 m., Varšuva.
Juodraštis grafito pieštuku (išskyrus XIV variaciją). Manoma buvus pagal švarraštį Čm 24 ir išlikusį XIV variacijos juodraštį grafito pieštuku. Fiziniai rankraščio duomenys numanomi pagal analogiją su kitais Varšuvoje naudotais sąsiuviniais: apie 17 × 26 cm sąsiuvinis kartono viršeliais, apie 20 psl. po 6 penklines.
5. **Tema variacijos ir finalas h-moll (VL 80)**, styginių kvartetui, 1898 m. balandis, Varšuva.
Partitūros juodraštis grafito pieštuku (išskyrus X variaciją). Manoma buvus pagal išlikusį švarraštį Čm 10. Iš jo taip pat sprendžiama apie fizinius rankraščio duomenis: 35,4 × 30 formato dvigubi lapai po 18 penklinių, bendra apimtis – apie 20 psl.
6. **Sonata [Nr. 1] cis-moll (VL 156)**, I redakcija, fortepijonui dviem rankom, 1898 m., Varšuva.
Juodraštis grafito pieštuku. Manoma buvus pagal komponavimo nuoseklumą (juodraštis–švarraštis) ir Čiurlionio laiškus E. Morawskiui:
1901 m. gruodžio 5 d. laiškas – [*Styginių kvartero*] *Menuetas (pastarasis paimtas iš sonatos cis-moll)*.
1901 m. gruodžio 19 d. laiškas – *dorojau jį [kvartetą] taip, kaip kadaise sonatą pas Noskowską*.
Fiziniai rankraščio duomenys numanomi pagal analogiją su kitais Varšuvoje naudotais sąsiuviniais: apie 17 × 26 cm sąsiuvinis kartono viršeliais, apie 40 psl. po 6 penklines.
7. **Sonata [Nr. 1] cis-moll (VL 156)**, I redakcija, fortepijonui dviem rankom, 1898 m., Varšuva.
Švarraštis rudu (?) rašalu. Žinoma pagal pirmąjį atlikimą. Fiziniai rankraščio duomenys numanomi pagal analogiją su kitais Varšuvoje naudotais sąsiuviniais: apie 17 × 26 cm sąsiuvinis kartono viršeliais, apie 40 psl. po 6 penklines.
8. **Sonata [Nr. 2] F-dur (VL 155)**, fortepijonui, 1898 m., Varšuva.
Juodraštis grafito pieštuku. Manoma buvus pagal komponavimo nuoseklumą (juodraštis–švarraštis) ir Sonatos švarraštį. Fiziniai rankraščio duomenys numanomi pagal analogiją su kitais Varšuvoje naudotais sąsiuviniais: apie 17 × 26 cm sąsiuvinis kartono viršeliais, apie 40 psl. po 6 penklines.
9. **De profundis (VL 8)**, kantata mišriam chorui ir simfoniniam orkestrui, 1899 m. birželis, Varšuva.
Klavyro juodraštis grafito pieštuku. Manoma buvus pagal komponavimo nuoseklumą (juodraštis–švarraštis), išlikusį klavyro švarraštį Čm 21 ir autorinį klavyro nuorašą Čm 15. Pagal pastarąjį numanomi neišlikusio rankraščio fiziniai duomenys: apie 35 × 25,5 cm puslapiai po 16 penklinių, iš viso apie 20 puslapių.
10. **De profundis (VL 8)**, kantata mišriam chorui ir simfoniniam orkestrui, 1899 m. birželis, Varšuva.

Chorinės partitūros švarraštis, atliktas 1908 (?) m. rudu (?) rašalu. Manoma buvus pagal pirmąjį atlikimą 1908 m. Vilniuje ir J. Tallat-Kelpšos nuorašą (LLMA F 82, ap. 1, b. 132). Bendra apimtis – apie 8 psl.

11. **De profundis (VL 8)**, kantata mišriam chorui ir simfoniniam orkestrui, 1899 m. birželis, Varšuva.

Orkestro partitūros švarraštis juodu (?) rašalu. Manoma buvus pristatytą egzaminų komisijai baigiant Varšuvos muzikos institutą. Ten galėjo ir likti iki 1945 m. Varšuvos bombardavimo, kai rankraštis, matyt, ir žuvo. Fiziniai rankraščio duomenys nežinomi, bendra apimtis – apie 20 psl.

12. **1899–1900 m. juodraščių sąsiuvinis**, fortepijonui, 1899 m. sausis – 1900 m. vasaris, Varšuva–Druskininkai.

Sąsiuvinyje galėjo būti fugų VL 16, 78, 157, 158 ir pjesių VL 84, 159–169, 178–182 juodraščiai grafito pieštuku. Sprendžiama ir kūrybinio proceso nuoseklumo (juodraštis–švarraštis) ir kūrinių švarraščių, esamų rankraščiuose Čm 9 ir Čm 21. Fiziniai rankraščio duomenys numanomi pagal analogiją su kitais Varšuvoje naudotais sąsiuviniais: apie 17 × 26 cm sąsiuvinis kartono viršeliais, apie 40 psl. po 6 penklines.

13. **Preljudas h-moll (VL 182)**, fortepijonui, I redakcija, 1900 m., Druskininkai (?).

Švarraštis rudu (?) rašalu. Žinoma pagal pirmąją publikaciją (M-1900). Autoriaus suredaguotas rankraštis turėjo būti įteiktas (nusiųstas?) žurnalo „Meloman“ redakcijai. Fiziniai rankraščio duomenys numanomi pagal analogiją su Polonezu pučiamųjų orkestrui (R1.1.8): dvigubas 36 × 26,5 cm lapas po 12 penklinių.

14. **Polonezas f-moll (VL 11)**, pučiamųjų orkestrui, 1900 m. kovo (?) mėn., Druskininkai.

Partitūros švarraštis rudu (?) rašalu su (?) dedikacija kunigaikščiui Mykolui Oginskiui. Manoma buvus pagal biografines aplinkybes – 1900 m. vasarą Čiurlionis lankėsi Palangoje, kur tuo metu koncertavo M. Oginskio orkestras. Ten tikriausiai ir buvo įteikta partitūra. Fiziniai rankraščio duomenys numanomi pagal analogiją su Polonezo juodraščiu Čm 11: dvigubi 36 × 26,5 cm lapai po 12 penklinių; iš viso apie 12 puslapių.

15. **1900 m. juodraščių sąsiuvinis**, fortepijonui, 1900 m. vasario–rugpjūčio mėn., Druskininkai.

Sąsiuvinyje galėjo būti pjesių VL 170–176 juodraščiai grafito pieštuku. Manoma buvus tokį sąsiuvinį pagal V. Hemplowos užrašus iš atminties ir pagal biografines aplinkybes – V. Hemplowos bendravimą su Čiurlioniu 1900–1901 m. Fiziniai rankraščio duomenys numanomi pagal analogiją su kitais tuo laikotarpiu naudotais muzikos sąsiuviniais: apie 17 × 26 cm sąsiuvinis kartono viršeliais, apie 40 psl. po 6 penklines.

16. **Kanonas**, fortepijonui, 1901 m. tarp lapkričio 29 d. ir gruodžio 6 d., Leipcigas.
Švarraštis tamsiai rudu rašalu su nuoroda: 21. Manoma buvus pagal autorinę kanonų numeraciją ir kanonus VL 204–214, perrašytus į rankraštį Čm 23. Fiziniai rankraščio duomenys nežinomi. Rankraštis galėjo būti dovanotas kompozitoriui Julianui Carrillo jiedviem susipažinus Leipcige.
17. **Kanonas fis-moll (VL 212)**, fortepijonui, 1901 m. gruodžio 15 d., Leipcigas.
Autorinis nuorašas tamsiai rudu rašalu, nusiųstas E. Morawskuiui. Žinomas iš Čiurlionio 1901 m. gruodžio 19 d. ir 1902 m. sausio 13 d. laiškų E. Morawskuiui. Kūrinyt turėjo būti perrašytas ant atskiro natų lapo. Tai galėjo būti lapas, išplėstas iš neišlikusio 1901 m. polifoninių kūrinių sąsiuvinio (šio sąrašo Nr. 38), arba stambesnio formato lapas, analogiškas Sanctus (šio sąrašo Nr. 22).
18. **Kanonas Des-dur (VL 213)**, fortepijonui, 1901 m. gruodžio 19 d., Leipcigas.
Autorinis nuorašas rudu rašalu, nusiųstas E. Morawskuiui. Žinomas iš Čiurlionio 1901 m. gruodžio 19 d. ir 1902 m. sausio 13 d. laiškų E. Morawskuiui. Kūrinyt turėjo būti perrašytas ant atskiro natų lapo. Tai galėjo būti lapas, išplėstas iš neišlikusio 1901 m. polifoninių kūrinių sąsiuvinio (šio sąrašo Nr. 38), arba stambesnio formato lapas, analogiškas Sanctus (šio sąrašo Nr. 22).
19. **Kanonas f-moll (DK 79.11)**, fortepijonui, 1901 m. po gruodžio 19 d., Leipcigas.
Autorinis nuorašas rudu rašalu, nusiųstas E. Morawskuiui. Žinomas iš Čiurlionio 1902 m. sausio 13 d. laiško E. Morawskuiui. Kūrinyt turėjo būti perrašytas ant atskiro natų lapo. Tai galėjo būti lapas, išplėstas iš neišlikusio 1901 m. polifoninių kūrinių sąsiuvinio (R3.1.38), arba stambesnio formato lapas, analogiškas Sanctus švarraščiai (R1.1.22).
20. **Styginių kvartetas c-moll (VL 83)**, 1901 m. gruodis, Leipcigas.
Partitūros juodraštis grafito pieštuku. Manoma buvus pagal komponavimo nuoseklumą (juodraštis–švarraštis) ir Čiurlionio 1901 m. gruodžio 19 d. laišką E. Morawskuiui: [*kvarteto*] *finalo nebaigiu, nors dorojau jį taip, kaip kadaise sonatą pas Noskowską*. Fiziniai rankraščio duomenys turėjo būti analogiški išlikusiems styginių kvarteto rankraščiams (Čm 14): dvigubi 36 × 27 cm lapai po 12 penklinių.
21. **Kanonas c-moll (VL 216)**, I redakcija, fortepijonui, 1902 m. sausio 12 d., Leipcigas.
Autorinis nuorašas rudu rašalu, nusiųstas E. Morawskuiui. Žinoma pagal Čiurlionio 1902 m. sausio 13 d. laišką E. Morawskuiui. Kūrinyt turėjo būti perrašytas ant atskiro natų lapo. Tai galėjo būti lapas, išplėstas iš neišlikusio 1901 m. polifoninių kūrinių sąsiuvinio (šio sąrašo Nr. 38), arba stambesnio formato lapai, naudoti Leipcige: dvigubi 36 × 27 cm lapai po 12 penklinių.
22. **Styginių kvartetas c-moll (VL 83)**, 1902 m. sausio 16 d., Leipcigas.
Partitūros švarraštis juodu rašalu. Manoma buvus pagal perrašytas I–III dalių instrumentų partijas ir Čiurlio-

nio 1902 m. sausio 16 d. laišką E. Morawskuiui: *Kvartetą baigiau*. Fiziniai rankraščio duomenys turėjo būti analogiški perrašytiems instrumentų balsams (Čm 14): dvigubi 36 × 27 cm lapai po 12 penklinių.

23. **Styginių kvartetas c-moll (VL 83)**, 1902 m. sausis, Leipcigas.

Partitūros nuorašas juodu rašalu, išsiųstas E. Morawskuiui. Žinoma iš 1902 m. vasario 17 d. laiško E. Morawskuiui – *še Tau visus mano Leipcigo darbo vaisius, t. y. gražiausias kompozicijas, kurias sugebėjau sukurti*. Iš 1902 m. vasario 8 d. laiško Povilui Čiurlioniui žinoma, kad visos Leipcigo kompozicijos – tai Styginių kvartetas ir Uvertiūra. Fiziniai rankraščio duomenys turėjo būti analogiški perrašytiems instrumentų balsams (Čm 14): dvigubi 36 × 27 cm lapai po 12 penklinių.

24. **Uvertiūra (VL 2a)**, simfoniniam orkestrui, 1902 m. sausio 16–23 d., Leipcigas.

Klavyro pradžia (per 50 taktų) juodu (?) rašalu. Nusiųsta E. Morawskuiui. Žinoma iš laiškų E. Morawskuiui:

1902 m. sausio 16–23 d. laiškas E. Morawskuiui – *Visos savaitės darbas žuvo[buvo atmestas Reinekės], turiu vėl pradėti iš pradžių*.

1902 m. sausio 23 d. laiškas E. Morawskuiui – *50 keli uvertiūros taktai – nuėjo niekais. Imuosi rašyti iš naujo*.

1902 m. vasario 22 d. laiškas E. Morawskuiui – *mainais gauši [...] gabalą Tau rašytos I-os uvertiūros!!*

Fiziniai rankraščio duomenys turėjo būti analogiški styginių kvarteto instrumentų balsams (Čm 14): dvigubi 36 × 27 cm lapai po 12 penklinių.

25. **Uvertiūra (VL 2)**, simfoniniam orkestrui, 1902 m. sausio 23–vasario 17 d., Leipcigas.

Klavyro nuorašas juodu rašalu arba tik koda, išsiųsta E. Morawskuiui. Žinoma iš 1902 m. vasario 17 d. laiško E. Morawskuiui – *še Tau visus mano Leipcigo darbo vaisius, t. y. gražiausias kompozicijas, kurias sugebėjau sukurti. [...] [Reinekė] sutiko su mano uvertiūros koda, kurios pavyzdį Tau siunčiu*. Fiziniai rankraščio duomenys turėjo būti analogiški styginių kvarteto instrumentų balsams (Čm 14): dvigubi 36 × 27 cm lapai po 12 penklinių.

26. **Uvertiūra (VL 2)**, simfoniniam orkestrui, 1902 m. sausio 23–vasario 17 d., Leipcigas.

Orkestruotės epizodas juodu rašalu (?), išsiųsta E. Morawskuiui. Žinoma iš 1902 m. vasario 22 d. laiško E. Morawskuiui – *Labai džiaugiuosi dėl instrumentacijos. Kaip Tau patinka tas gabalėlis iš vidurio įžangos – tiesa, kad neblogai skamba?*

Fiziniai rankraščio duomenys nežinomi.

27. **Fuga g-moll (VL 218)**, fortepijonui, 1902 m. vasaris, Leipcigas.

Autorinis nuorašas rudu rašalu, nusiųstas E. Morawskuiui. Žinoma pagal Čiurlonio 1902 m. vasario 8 d. laišką E. Morawskuiui: *Šiandien pradėjau Tau antrą fugą, gal bus geresnė negu ta, kurią Tau pasiunčiau*. Kūrinyje turėjo būti perrašytas ant atskiro natų lapo. Tai galėjo būti lapas, išplėštas iš neišlikusio 1901 m. polifoninių kūrinių sąsiuvinio (šio sąrašo Nr. 38), arba stambesnio formato lapas, naudotas Leipcige: 36 × 27 cm lapas po 12 penklinių.

28. **Fuga c-moll (VL 219)**, fortepijonui, 1902 m. vasaris, Leipcigas.
 Autorinis nuorašas rudu rašalu, nusiųstas E. Morawskiui. Žinoma iš Čiurlionio 1902 m. vasario 8 d. ir 22 d. laiškų E. Morawskiui. Kūrinyje turėjo būti perrašytas ant atskiro natų lapo. Tai galėjo būti lapas, išplėstas iš neišlikusio 1901 m. polifoninių kūrinių sąsiuvinio (šio sąrašo Nr. 38), arba stambesnio formato lapas, naudotas Leipcige: 36 × 27 cm lapas po 12 penklinių.
29. **Neidentifikuotas kūrinyje, fragmentas simfoniniam orkestrui (?)**, 1902 m. iki kovo 4 d.
 Nusiųstas E. Morawskiui, neišliko. Žinoma iš Čiurlionio 1902 m. kovo 4 d. laiško E. Morawskiui – *Gal Tu šito peckeliojimo nenorėsi net skambinti. Siunčiu Tau tai vieton laiško [...] Toji kompozicija tokia, kaip aš ją suprantu ir kaip turėčiau toliau rašyti, nėra bloga, geresnė bent negu uvertiūra.*
 Fiziniai rankraščio duomenys nežinomi.
30. **Mazurka es-moll (VL 222)**, fortepijonui, 1902 m. kovo 7 d., Leipcigas.
 Švarraštis juodu rašalu. Manoma buvus pagal išlikusį juodraščių, koreguotą juodu rašalu (Čm 6). Fiziniai rankraščio duomenys numanomi pagal analogiją su Sanctus (Čm 27): dvigubas 35 × 27 cm lapas po 12 penklinių.
31. **Fuga, vargonams arba fortepijonui**, 1902 m. vasaris–gegužė, Leipcigas.
 Švarraštis tamsiai rudu rašalu. Žinoma iš Čiurlionio 1902 m. gegužės 2 d. laiško E. Morawskiui: *Tiesa, aš turiu Tau vieną keturbalsę fugą. Nėra žinių, ar buvo išsiųsta Morawskiui. Rankraščio egzistavimas hipotetinis, spėjamas pagal kūrybos nuoseklumą (juodraštis–švarraštis–autorinis nuorašas).* Fiziniai rankraščio duomenys turėjo būti analogiški kitiems Leipcige naudotiems rankraščiams: 36 × 27 cm lapas po 12 penklinių.
32. **Fuga, vargonams arba fortepijonui**, 1902 m. vasaris–gegužė, Leipcigas.
 Autorinis nuorašas tamsiai rudu rašalu, nusiųstas E. Morawskiui. Žinoma iš Čiurlionio 1902 m. kovo 21 d. ir gegužės 2 d. laiškų E. Morawskiui. Kūrinyje turėjo būti perrašytas ant atskiro natų lapo. Tai galėjo būti lapas, išplėstas iš neišlikusio 1901 m. polifoninių kūrinių sąsiuvinio (šio sąrašo Nr. 38), arba stambesnio formato lapas, naudotas Leipcige: 36 × 27 cm lapas po 12 penklinių.
33. **[Humoreska] g-moll (VL 162)**, fortepijonui, II redakcija, 1902 m. gegužės 27 d., Leipcigas.
 Švarraštis tamsiai rudu (?) rašalu. Nusiųstas konkursui „Muzikwoche“. Žinoma iš Čiurlionio 1902 m. birželio 1 d. laiško E. Morawskiui: *Užvakar patyriau apie „Musikwoche“ konkursą: 300 markių už „Klavierstück“. Terminas iki birželio 1 d., tai reiškia, nebuvo laiko ką nors naujo parašyti. Nusiunčiau porą senų gabalėlių.* Fiziniai rankraščio duomenys numanomi pagal analogiją su Sanctus (Čm 27): dvigubas (?) apie 35 × 27 cm lapas po 12 penklinių.

34. **Preliudas h-moll (VL 182a)**, fortepijonui, 1902 m. gegužės 27 d., Leipcigas.
 Autorinis nuorašas. Žinoma iš Čiurlionio 1902 m. birželio 1 d. laiško E. Morawskuiui: *Užvakar patyriau apie „Musikwoche“ konkursą: 300 markių už „Klavierstück“.* Terminas iki birželio 1 d., tai reiškia, nebuvo laiko ką nors naujo parašyti. Nusiunčiau porą senų gabalėlių. Fiziniai rankraščio duomenys numanomi pagal analogiją su Sanctus (Čm 27): dvigubas apie 35 × 27 cm lapas po 12 penklinių.
35. **Fuga C-dur (VL 225)**, fortepijonui, 1902 m. birželis, Leipcigas.
 Autorinis nuorašas tamsiai ruda rašalu. Žinoma iš Čiurlionio 1902 m. birželio 9 d. laiško E. Morauskuiui: *Parašiau jau 3 dvigubas fugas, [...] turėsi paimti ir tas, jei geresnių neparašysiu.* Fugos autorinį nuorašą Čiurlionis turėjo nusiųsti Morauskuiui pagal įdviejų susitarimą – Morauskis Čiurlioniui atsiunčia pinigų, o jis jam rašo fugas atsiskaitymui pas Noskowskį. Fiziniai rankraščio duomenys turėjo būti analogiški kitiems Leipcige naudotiems rankraščiams: 36 × 27 cm lapas po 12 penklinių.
36. **Fuga e-moll (VL 226)**, fortepijonui, 1902 m. birželis, Leipcigas.
 Autorinis nuorašas ruda rašalu. Žinoma iš Čiurlionio 1902 m. birželio 9 d. laiško E. Morauskuiui: *Parašiau jau 3 dvigubas fugas, [...] turėsi paimti ir tas, jei geresnių neparašysiu.* Fugos autorinį nuorašą Čiurlionis turėjo nusiųsti Morauskuiui pagal įdviejų susitarimą – Morauskis Čiurlioniui atsiunčia pinigų, o jis jam rašo fugas atsiskaitymui pas Noskowskį. Fiziniai rankraščio duomenys turėjo būti analogiški kitiems Leipcige naudotiems rankraščiams: 36 × 27 cm lapas po 12 penklinių.
37. **Kyrie (Fuga c-moll) (VL 19)**, fortepijonui, 1902 m. birželis, Leipcigas.
 Autorinis nuorašas ruda rašalu. Žinoma iš Čiurlionio 1902 m. birželio 9 d. laiško E. Morauskuiui: *Parašiau jau 3 dvigubas fugas, [...] turėsi paimti ir tas, jei geresnių neparašysiu.* Fugos autorinį nuorašą Čiurlionis turėjo nusiųsti Morauskuiui pagal įdviejų susitarimą – Morauskis Čiurlioniui atsiunčia pinigų, o jis jam rašo fugas atsiskaitymui pas Noskowskį. Fiziniai rankraščio duomenys turėjo būti analogiški kitiems Leipcige naudotiems rankraščiams: 36 × 27 cm lapas po 12 penklinių.
38. **1901–1902 m. juodraščių knyga**, 1901 m. lapkritis – 1902 m. birželis, Leipcigas.
 Leipcige komponuotų kūrinių juodraščiai grafito pieštuku. Knygoje galėjo būti Kanonai ir fugos VL 86, 201–214, 216–221, 223–225, Uvertiūra VL 2a, Fantazija VL 3 (eskizas), Koncertinė pjesė violončelei VL 10, Leipcige komponuoti Agnus ir Sanctus VL 18, Trio VL 79, neišlikę keturi Preliudai, Mazurka VL 234. Manoma buvus pagal komponavimo nuoseklumą (juodraštis–švarraštis). Fiziniai rankraščio duomenys numanomi pagal analogiją su kita Leipcige naudota rankraščių knyga Čm 23: apie 26 × 17 cm muzikos rankraščių knyga kolenkoro viršeliais, apie 100 psl. po 12 penklinių.
39. **Mazurka h-moll (VL 234)**, fortepijonui, 1902 m. Leipcigas (?).
 Švarraštis tamsiai ruda rašalu. Manoma buvus pagal komponavimo nuoseklumą (juodraštis–švarraštis) ir Jono Čiurlionio nuorašą (Čm 31). Fiziniai rankraščio duomenys turėtų būti analogiški kitiems Leipcige naudotiems rankraščiams: dvigubas 35,5 × 27 cm lapas po 12 (?) penklinių.

40. **Mazurka h-moll (VL 234)**, fortepijonui, 1902 m., Leipcigas (?).
 Autorinis nuorašas tamsiai rudu rašalu. Žinoma pagal pirmąją publikaciją – turėjo būti įteikta (nusiųsta?) žurnalo „Meloman“ redakcijai. Fiziniai rankraščio duomenys, manoma, buvo analogiški kitiems Leipcige naudotiems rankraščiams: dvigubas 35,5 × 27 cm lapas po 12 (?) penklinių.
41. **Preljudas d-moll (VL 239)**, fortepijonui, 1903 m. gegužės 10 d., Druskininkai.
 Švarraštis tamsiai rudu (?) rašalu. Manoma buvus pagal Jono Čiurlionio nuorašą ir pirmąją publikaciją S. Šimkaus leidinyje *M. K. Čiurlionis. Muzikos bruožai*, sąs. II. Fiziniai rankraščio duomenys numanomi pagal analogiją su šio sąrašo rankraščiu Nr. 3: dvigubas 35,5 × 26 lapas po 12 penklinių.
42. **„Jūra“ (VL 255)**, simfoninės poemos fragmentas fortepijonui, 1904 m. (?).
 6 t. pjesė fortepijonui: švarraštis (?) grafito pieštuku (?) dviuose penklinėse. Manoma buvus pagal išlikusį kūrinio fragmentą rankraštyje Čm 6 ir Petro Čiurlionio nuorašą Čm 32.
43. **„Jūra“ (VL 255)**, simfoninės poemos transkripcija fortepijonui keturioms rankoms, 1904 m. (?).
 Klavyras fortepijonui keturioms rankoms su galimais įrašais: *M. K. Čiurlionis, „Marės“ simfoniška poema dideliam orkestrui. a M me Bronislava Wolman., piano primo, Piano secondo*. Manoma buvus pagal Jadvygos Čiurlionytės nuorašą Čm 13. Fiziniai rankraščio duomenys nežinomi.
44. **„Ruduo“ (VL 264)**, preliudas fortepijonui, 1904 m. lapkritis-gruodis.
 Juodraštis grafito pieštuku. Rankraščio egzistavimas hipotetinis, spėjama buvus pagal komponavimą nuoseklumą (juodraštis – švarraštis – autorinis nuorašas). Fiziniai rankraščio duomenys nežinomi.
45. **„Dla Halki“ [Halinai Wolman] (VL 269–271)**, ciklas fortepijonui, 1905 m. Dedikuotas Halinai Wolman.
 Manoma, kad ciklo švarraštis (autorinis nuorašas tamsiai rudu rašalu) galėjo būti įteiktas (nusiųstas?) Halinai Wolman 1905 m. Kalėdų proga. Fiziniai rankraščio duomenys galėjo būti analogiški Preljudo VL 269 (Čm 60): dvigubi 36,7 × 24 cm lapai po 14 penklinių; išviso turėjo būti 6–8 puslapiai.
46. **„Subatos vakarėlių“ (VL 286)**, fortepijonui, 1905 m. gruodis, Druskininkai.
 Viena variacija grafito (?) pieštuku. Žinoma pagal pirmąją publikaciją S. Šimkaus leidinyje *M. K. Čiurlionis. Muzikos bruožai*, sąs. IV – viena variacija, gauta iš J. Čiurlionytės (užrašas iš atminties), redaktoriaus faktūriškai papildyta. Fiziniai rankraščio duomenys nežinomi.
47. **„Ruduo“ (VL 264)**, fortepijonui, 1906 m. gegužės 28 d., Druskininkai.
 Autorinis nuorašas tamsiai rudu rašalu su galimais įrašais: *Jesionka, Dla B., M. K. Čiurlianis, Druskie-*

niki 28. V.06. Manoma buvus pagal dedikaciją (Bronislavai Wolman), kam, matyt, ir įteikta (nusiųsta?). Fiziniai rankraščio duomenys galėjo būti analogiški rankraščiui Čm 40: dvigubas 36,7 × 24 cm formato lapas po 14 penklinių.

48. **Ciklas Bronislavai Wolman**, fortepijonui, 1906 m., Druskininkai.

Ciklą turėjo sudaryti trys dedikuoti preliudai: VL 298–300. Spėjama, kad ciklo švaraštis tamsiai rudu rašalu buvo įteiktas (nusiųstas?) B. Wolman. Fiziniai rankraščio duomenys galėjo būti analogiški rankraščiui Čm 40: dvigubi 36,7 × 24 cm formato lapai po 14 penklinių. Iš viso turėjo būti 4 puslapiai.

49. **Vokaliniai pratimai**

Žinoma buvus pagal Čiurlionio 1907 m. gruodžio 16 d. laišką Bronislavai Wolman – *rašau jiems [choristams] ekspromtu dviejų, trijų balsų dainavimui pratimus, kurie kartais skamba labai gerai*. Fiziniai rankraščio duomenys nežinomi.

50. **Liaudies dainų harmonizacijos chorui**, sąsiuvinis rudu viršeliu, rašyta tamsiai rudu (?) rašalu, 1908 m., Vilnius.

Žinoma iš Čiurlionio 1909 m. gruodžio 8 d. laiško S. Čiurlionienei.

L: 1909 m. gruodžio 8 d. laiškas S. Čiurlionienei – *Jeigu Jonukas ras mano sąsiuvinį su lietuviškomis dainelėmis chorui, sąsiuvinėlis rudu viršeliu, perrašinėta rašalu, tai jį paimk*.

Landsbergis mano, jog šis sąsiuvinis – tai Čm 35 [21, 152], tačiau jame yra tik penkios Čiurlionio harmonizuotos dainos (ir tik tenoro partija) iš penkiolikos, jos užrašytos atskirai – tarp jų yra ne Čiurlionio harmonizuotų liaudies dainų ir net po Čiurlionio mirties gyvenusio kompozitoriaus muzika (Viktoro Kuprevičiaus „Pajūriais“). Tad vargu ar šiuo metu muziejuje saugomą sąsiuvinį savo laiške mini Čiurlionis.

51. „**Marios**“ (VL 317), mažų peizažų ciklas fortepijonui, 1908 m., Vilnius.

Viso ciklo švarraštis tamsiai rudu rašalu su galimais įrašais: *Mares; I; II; III; MK Čiurlianis*. 1908 m. įteiktas „Šiuolaikinės muzikos vakarų“ komitetui Peterburge. Žinoma iš Čiurlionio 1908 m. lapkričio 8–9 d. laiško S. Kymantaitei, Jono Čiurlionio nuorašo ir pirmojo atlikimo 1909 m. Peterburge. L: 1908 m. lapkričio 8–9 d. laiškas S. Kymantaitei – *perrašiau tuos dalykus, kurie man atrode geriausi, žinai, tuos savo „Jūros gabalėlius“*.

1908 m. lapkričio 8 d. laiškas S. Kymantaitei – *Perrašiau kelis geresnius (senesnius) gabalus, [...] paskui parodžiau savo dalykus – paskambinau*.

52. [**Humoreska**] **g-moll (VL162)**, fortepijonui, III redakcija, 1908–1909, Peterburgas. Švarraštis tamsiai rudu rašalu. Manoma buvus pagal pirmąjį atlikimą (1912 m., Peterburgas) ir J. Čiurlionio nuorašą. Rankraščio egzistavimas hipotetinis, nes pirmasis atlikimas galėjo būti tik pagal J. Čiurlionio nuorašą, atliktą iš švarraščio, esamo rankraščių knygoje Čm 21.